

лежать не лише загальноприйняті судження із суттєвих для судової практики питань, а й усі інші судження, сформовані органами судової влади та іншими суб'єктами відносно розгляду і вирішення юридичних справ. По-друге, оскільки судова практика являє собою результат творчої діяльності судді, то безперечно рівень правової культури екстраполюється на постановлене судове рішення. Суддя, який ухвалює рішення, не діє відірвано від суспільства, він, навпаки, є його невід'ємним членом. Суспільство повинно із розумінням ставитися до діяльності судді, навіть у випадках, коли суд змінює свою попередню позицію відповідно до необхідності забезпечити соціальні зміни у правовій системі, він повинен чітко пояснювати мотиви та наводити відповідні обґрунтування, що саме призвело до зміни попередньої позиції. З другого боку, згідно з вимогами стабільності правової системи суддя повинен брати до уваги правові позиції, сформульовані у раніше ухвалених судових рішеннях.

Підсумовуючи викладене, зазначимо, що у правових системах сучасності судова правотворчість здатна оперативного реагувати на потреби суспільства шляхом реалізації принципу верховенства права в процесі розгляду конкретних спорів і тим самим відображати те, що суспільство вважає прийнятним. Закріплення в Конституції України принципу верховенства права замість верховенства закону дозволяє відійти від догматичного сприйняття писаної норми у формі законів і підзаконних актів як єдиного і виняткового регулятора політичних і соціальних процесів у сучасному соціумі. Істотне розширення повноважень і функцій судових органів, кардинальні зміни у філософії правосуддя дають можливість всій сукупності судових рішень утвердитись як найбільш оперативної та ефективної форми заповнення пробілів у праві, у першу чергу шляхом офіційного тлумачення проблемних питань, обумовлених недосконалістю законодавства, що в свою чергу сприятиме підвищенню правової культури українського суспільства.

В. О. Захарова, здобувачка

ЕКОПРАВОВЕ ВИХОВАННЯ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ЕКОПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ ГРОМАДЯН

В перехідну добу свого існування український соціум важко охарактеризувати однозначно з точки зору стану правосвідомості та правової культури громадян. Поряд з певною позитивною динамікою, що спостерігається у напрямку заходів з підвищення їх рівня і якості, девіантне навантаження зазначених феноменів правової реальності продовжує негативно впливати на загальний правовий клімат у державі. Це є стимулом для нових спроб пошуку фундаментальних засад дієвої стратегії підвищення рівня правової культури громадян.

Правова культура – складне і багатогранне соціальне явище, що є діалектичною цілісністю [1; 2]. Нею просякнуті всі виміри правового буття, всі площини правосвідомості, всі різновиди правовідносин, у тому числі ті, що стосуються взаємодії людини з довкіллям. В останньому ракурсі вона набуває вигляду екоправової культури і передбачає певний якісний синтез правової культури із екологічною на засадах усвідомлення першої стрижневою ознакою біосоціальної природи людини та увімкненості природного універсуму в загальний правовий дискурс і розширення у зв'язку з цим кола відповідальності людини як правової особистості не тільки в межах суспільства, а й у природному спільностві (термін К. М. Маєр-Абіха).

Дійсно, екологічну культуру неможливо сформувати без укорінення в свідомості громадян загальної правової настанови на природність поведінки людини як суб'єкта права згідно з його нормами як загальнообов'язковими еталонами поведінки. Вони у свою чергу є такими, що просякнуті екологічним змістом. Виходячи саме з такої діалектики ознак соціоприродного гомеостазу, доцільно вести мову про створення на цій підставі системи екоправового виховання, яке слугуватиме конструктивній меті екологізації *правосвідомості*.

Вважаємо, що екоправове виховання є ключовим чинником формування екоправової культури особистості як складника загальної культури людини та її екоправової свідомості.

Досягнення загального для населення високого рівня екоправової свідомості і культури є по суті кінцевою метою екоправового виховання. Структурними елементами екоправової свідомості громадян є знання, переконання, навички у сфері правових засад взаємодії людини з Природою. Уособлена ними екологічна парадигма, що виступає концептуальним ядром екоправової культури, витісняє або відсуває на задній план у свідомості людей класові, національні, релігійні, власницькі конструкції та стає пануючою в уявленнях про цінності та стратегічний напрям соціоприродного розвитку.

Очевидно, що система екоправового виховання повинна бути забезпечена таким філософсько-правовим категоріальним апаратом, який у рамках сучасної парадигми інтерсуб'єктивізму обґрунтовував би взаємодію соціуму і Природи на засадах того, що екологічність іманентно властива праву, тому що воно життєво-природно вкорінено в самій природі людини від її народження. Екологічність, таким чином, характеризуючи біологічну, антропо-природну та соціальну сторони існування людини, і є тією властивістю, яка спроможна «зняти» блок технократичного, соціетального світосприйняття, яким соціальне в сучасній людині відгорожується від природного.

Ось чому доцільним вбачається обґрунтування концепції екоправового виховання фундаментальними положеннями екософії права [3] як філософського вчення про гармонізацію відносин між людьми як правовими особистостями та їх соціумом з Природою на основі усталення екоправової культури як регулюючого чинника соціоприродного розвитку.

На нашу думку, набуття знань про екогармонізацію правовідносин у межах екоософсько-правової концепції є засадою екологізації правосвідомості, яка, в свою чергу, стає основою формування екоправової культури особистості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Правове виховання в сучасній Україні [Текст] : монографія / А. П. Гетьман, Л. М. Герасіна, О. Г. Данильян та ін. ; за ред. В. Я. Тація, А. П. Гетьмана, О. Г. Данильяна. – Х. : Право, 2010. – 368 с.
2. Правосвідомість і правова культура як базові чинники державотворчого процесу в Україні [Текст] : монографія / Л. М. Герасіна, О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань та ін. – Х. : Право, 2009. – 352 с.
3. Шефель, С. В. Екософія права [Текст] / С. В. Шефель // Наук. зап. Харк. ун-ту Повітр. Сил. Соціальна філософія, психологія. – Х. : ХУПС, 2008. – Вип. 1 (30). – С. 18–24.

О. П. Євсєєв, кандидат юридичних наук

КУЛЬТУРА КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДОЧИНСТВА

Уже майже 15 років в Україні діє єдиний орган конституційної юрисдикції – Конституційний Суд України (далі – КСУ). Його діяльність викликає велику зацікавленість навіть тих людей, що є далекими від юриспруденції. І це не випадково, адже смертна кара і можливість Президента балотуватися на третій строк, розпуск парламенту і безоплатне користування шкільними підручниками – ось ті вибіркові проблеми, якими займався КСУ за період свого існування. КСУ – молодий Суд, аналогічних якому українська історія ще не знала. Однак за цей, досить незначний за історичним відліком, проміжок часу в його діяльності почав проступати певний стиль, який сміливо можна назвати культурою конституційного судочинства.

Що зазвичай розуміють під культурою? Сукупність вищих досягнень людини у тій чи іншій сфері, ідеал, якого треба прагнути. Але в юридичній науці існує також інше, більш широке розуміння культури як системи таких, що складаються історично, стійких «зразків» мислення і діяльності у певній галузі, включаючи правову. За такого розуміння культури до неї відносять не тільки позитивні, а ще й негативні «зразки», якщо вони стали стійкою формою існування індивіда, інституту, спільноти.

Культура конституційного судочинства складається з декількох компонентів. Це насамперед культура судових рішень. Існує переконлива думка про те, що ефективність останніх зумовлена не стільки силою примусу, скільки якістю самих рішень, їх аргументованістю, переконливістю, готовністю сприйняти їх масовою і юридичною свідомістю. Цей елемент судової культури виявляється в орієнтації Суду на певні цінності, що домінують у тій чи